

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 320. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890593124400/facsimile.pdf> (tilgået 09. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Bind 28
(SS 28-68)

Vænø og Glænø

Vænø og Glænø tryktes første gang i Figaro. Et Ugeblad, red. af Robert Watt. Nr. 73, 18.8.1867.

Eventyret er skrevet på Holsteinborg i forbindelse med en påtænk: anlæggelse af en dæmning fra Sjælland til Glænø (Bemærkninger 26). En mere præcis datering giver Dagbøger 3.1.1867, Holsteinborg: »Til Middag kom her en Ingenieur og en Broder til Winding, de skulle imorgen tidlig med Greven til Glænø, da man tænker paa at hente den til Sjælland ved Inddæmning, der bliver altsaa ikke som Sagnet siger Venø, der henter Glænø; jeg skrev dette ned og sagde det derpaa i en Skål ved Bordet for »den nye Formeling« og den Brudegave af mange Tænder Land, som fulgte mede. (VII 230, jvf. også BEC IV 155). Denne version af eventyret, som er trykt i HCAHolstein 136-38, blev ikke den endelige, og i løbet af sommeren tog A den op til videre bearbejdelse. Fra Basnes meddeler han 22.7.1867 grevinde Mimi Holstein: »Jeg har her skrevet en Historie: Gudsfaders Billedbog, ligesaa en mindre Fortælling, der udsprang ved en »Skål« jeg udbragte engang paa Holsteinborg, det er nemlig Historien om »Vænø henter Giænø«, jeg troer nu det er Sjælland der ved Dige-Arme henter den« (HCAHolstein 144). 1.8.1867 noterer han i Dagbøger på Gjorup: »Reenskrevet [...] på Vænø« (VII 325). 2.8. sendte han eventyret til Robert Watt sammen med et brev, hvorfor det hedder, at han egentlig havde lovet ham et stykke om Le Locle i Schweiz. Dette stykke var imidlertid blevet væk eller glemt i Kbh. Derefter fortsætter han: »Jeg blev lidt ærgerlig, men De skulle ikke lide derunder. I min Tanke havde jeg et dansk Sagn jeg vilde bringe Noget ud af, vise hvurledes der i Overtrø altid laae et Korn af Sandhed, Menneskekloget skalde finde dette ud og faae Syn for Sagn. Jeg havde bestemt det skrevne for Dansk Folkekalender, men min Ven Robert Watt er № 1, De skal have det, gid at De nu nogenkunde maa være tilfreds der med og Deres Læsere ligesaa. De faar altsaa ikke Locle, men Vænø og Glænø. Igaa havde jeg netop til kort før Posten afgik, reenskrevet samme, men ikke begyndt paa Brev, dette skriver jeg nu, efter at have modtaget Deres, mit vil De erholde imorgen Løverdag [...] Vil De ikke nok sørge for at Correcturen bliver correct læst« (BWatt I 146f).

44.2 Holsteinborg] herregård 13 km øst for Skælskør. – 3 Kirkeby] landsby, hvori sognekirken ligger. – 15 Væn ... Sagnet] jvf. Thiele⁶: »I Stranden ved Holsteinborg liggende en Ø, kaldet Glænø, og i Nærheden af samme skal en anden Ø, Vænø, være gaaet under. Dette sidste Sted kaldes derfor Vænø-Grund, og, naar Vandet er klart, skal man endnu kunne ses Spor af Kirkemuren. Det er en almindelig Tro, at det skal gaae Glænø ligesaa, og derfor pleier man at sige: »Vænø bier efter Glænø!« (II 20f). – 15 Sagnet] talemåde, ordssprog. – bier] venter.

45.8 Og dog var Glænø's Dage salte] dæmningen blev dog først bygget 1881.

Gudfaders Billedbog

Gudfaders Billedbog tryktes første gang i tre afsnit i Illustreret Tidende nr. 434, 19.1.1868; nr. 435, 26.1.1868; nr. 436, 2.2.1868.

I sin lange kommentar til eventyret skriver A i Bernærkninger, at han egentlig blev opfordret til at skrive en folkekomedie med motiver fra Københavns historie af museumsmanden og arkæologen Chr. Jürgenssen Thomsen (1788-1865), der i Paris havde set Paul Meurices Paris, drama i 5 akter, prolog og epilog (1855).

Ideen har tydeligvis fånget, for i kapitlet Rundetaarn i At være, der tidligst er forfattet vinteren 1856, siges der om Niels Bryde, der bor på Rundetårn: »Nede under ham laaet hele den travle By som i en Drøm. I de mørke Aftener skinnede ved Lygtelyset alle Gaaderne som Taagestriber; hist og her fra et Tagkammer blinkede et Lys; han saaet det ogsaa gjennem sine Tankers Glas, og det beskjæfigede ham at forestille sig Staden i de forskjellige galler. Tider da den kun var et Fiskerleie, da den blev en Handelsplads, en »Kjøbmænds Havn« og voxte til Kongestad, saaledes som han havde læst om denne (20f).

6.12.1857 noterer A i Alm: »Hændtes første Gang Gaslygterne i København.« Også heri fandt han et incitament, jvf. Bernærkninger 25. Han fortæller desuden, at han på langere sigt blev klar over, at det rent teknisk var umuligt at gennemføre planen om et skuespil pga. Casinos lille scene og teatrets ensemble. Istedet benyttede han idéen i en af sine mange billedbøger til børn af venner og bekendte: »Københavns Liv og Lovet seet ved Tran og Gas«, og der var denne billedbog, der i forkortet form blev trykt i Illustreret Tidende (26). Som Topsøe-Jensen overbevisende argumenterer for det i Buket 243, er de sidste oplysninger næppe i overensstemmelse med virkeligheden. Dels fordi det med datidens sparsomme billedmaterialer næppe havde været muligt at finde stof til at illustrere hele Københavns historie, og dels fordi eventyrets udpræget litterære stil ikke kan have været anvendt i

teksterne til en billedbog for småbørn. Topsæ-Jensen nævner mårk-
værdigvis ikke, skønt han minutiøst gennemgår eventyrets genesis, at
denne i sig selv klart afkrefter, at eventyret blot skulle være en
forkortet udgave af en billedbogstekst.

Det første fingerpeg om, at A har opgivet ideen om at realisere
planen om et skuespil, får vi i den alfabetiske liste over »Eventyr og
Historier som kunne skrives« fra april-maj 1859, hvor der under H
står: »Havfrusang ved Gammelstrand«, jvf. citatet fra N.F.S.Grund-
vigs digt 51.13-14, der i sin helhed giver et overblik over Københavns
historie. Under bogstav T står desuden: »Tran Lampe og Gas Lægte«
(ovf. s. XIV).

Først sidst på vinteren 1867 kom han igang. 15.3.1867 noterer han i
Dagbøger: »Gik fra Kocks lidt i Theatret og saa hjem at skrive paa
»Gudfaders Billedbog« (VII 257). 21.3. hedder det: »Tog ikke paa
Fremtidens Carneval; gik hjem fra Melchiors og skrev paa Gud Faders
Billedbog« (ib. 258) og 23.3.: »Skrev paa Eventyret« (ib.). 27.3. var
han næst så vidt, at han i forbindelse med sin faste onsdagsmiddag hos
fru Ørsted kunne notere: »Læste hos Ørstdeds »Gudfaders Billedbog««
(ib. 259). Fra denne version stammer indledningen i f samt a.

Derefter gik arbejdet i stå pga. A.s rejse til Paris og Schweiz
11.4.-7.6. Men efter hjemkomsten tog han 13.6.-16.7. ophold på Mel-
chiors landsted Rølhed på Østerbro. Herom hedder det i MLE: »Det
var den varme Sommertid og slet ikke lysteligt inde i Byens solhede
Gader. Jeg blev som Gjæst modtaget hos Vennerne Melchiors paa
»Rølhed« og skrev den »Gudfaders Billedbog« og Eventyret »de smaa
Grænne« (II 334). Og i Dagbøger siger han 14.6.: »Skrev paa
Gudfaders Billedbog« (VII 307), 18.6.: »Sluttet »Gudfaders Billedbog
og læst den [...] her paa Rølhed er i Dag til Middag Grev Moltke
Hviinfelct, Enken Fru Bramsen & jeg læste Gudfaders Billedbog og De
smaa Grænne« (ib. 308). Heller ikke denne version, som han i øvrigt
læste op flere gange (se Dagbøger VII 310, 324, 331, 338), blev den
endelige.

4.12.-11.12.1867 var A i Odense i forbindelse med udnævnelsen til
æresborger 6.12., og under opholdet var han gæst hos biskop C.T.Engels-
taoft (1805-89), for hvem han 9.12. læste *Gudfaders Billedbog* (Dag-
bøger VII 386). Denne har åbenbart haft flere indvendinger, for
24.1.1868 skriver A til ham: »Flere Gange har jeg skrevet denne lille
Skildring om for at faae den kort, klar og klængfuld; jeg veed ikke
hvilkene Formetise jeg faaez der afk (Buket 249). 13.2.1868 sværer
biskoppen, at han har læst eventyret, hvis sidste afsnit havde stået i
Illustreret Tidende 11 dage tidligere, og fortsætter: »jeg har nu Intet at
anmærke mere og finder det at være en tiltalende Ide og meget smukt
udført« (ib.).

Inden trykningen var imidlertid gået et hektisk arbejde. 30.12.1867 fortæller Dagbøger, at A læste *Gudfaders Billedbog* op for Illustreret Tidendes udgiver O.H. Delbanco (1821-90) og dennes hustru og søn. Efter oplæsningen lovede A, at Delbanco skulle få eventyrer til ugebladet (VII 397). 8.1.1868 noterer han så i Dagbøger: »Hole Aftenen hjemme at reenskrive paa »Gudfaders Billedbog« til illustrerede Tidende« (VIII 5); 9.1.: »Reenskrevet paa Gudfaders Billedbog«; 10.1.: »Sad oppe og reenskrev til Klokken 1/2 i Nat« (ib.); 11.1.: »Træt og tung; tog dog hen til Worsaa og læste for ham og Kone »Gudfaders Billedbog«, han fandt den høist interessant (afstør hørte Fru Jericha den og var i Henrykkelse). Bragte *Delbanos* til første Nummer i illustrerede Tidende, en Deel af Gudfaders Billedbog« (ib.); 12.1.: »Gik ikke i Theatret, blev hjemme og reenskrev paa Gudfaders Billedbog« (ib. 6).

Endnu var arbejder dog ikke færdigt. 17.1. melder Dagbøger: »Skrevet i Gudfaders Billedbog et Indlæg Engændernes Færd til København 1807« (ib. 7). Topsæ-Jensen mener, at denne tilføjelse skyldes en protest fra biskop Engelstoft over, at Københavns bombardement i 1807 var udeladt (Buket 250), men denne tilføjelse kom til at voldte A kvaler (om denne først kladded se Buket 252). 20.1. skriver han nærlig i Dagbøger: »reenskrev paa »Gudfaders Billedbog« [...] gik til *Kongen* Klokken 9; der var Concert [...] jeg blev meget træt; morede mig ikke, ja kom ud af Stemning ved at tænke paa »Billedbogen« hvor jeg skulde omtale Engændernes Færd 1801 og 1807, og hørte af Worsaae hvor meget man der i Huset holdt paa Engeland, men det Land har ført sig ondt op mod os, nu er det ikke at forbigåe samme; men med let Haande« (VIII 8). Resultatet blev en stærk forkortelse til det endelige s. 65-66. Slutelig kunne A så 23.1. notere: »Hjemme endt Reenskrivningen paa »Gudfaders Billedbog« (VIII 9).

Motiverne i de enkelte billeder havde A for adskilliges vedkommede behandlet flere gange tidligere, jvf. ndf. Hovedkilderne til de realhistoriske oplysninger er herudover primært L.J. Flamand: København, dens ældre og nyere Historie, samt Beskrivelse (1855) og Holbergs Danmarks Riges Historie I-III (1732-35).

46.1ff. *Gudfader*] et selvportræt af A. – 5 *klinede*] klisterede. – 8-9 *det markværdige Aar*] 1857; jvf. ovf.; *markværdige*: bemærkelsesværdige. – 12 *ter*] må.

47.2-3 *Riv Bogen ... gjort*] verset har egentlig stået i en af A.s rigtige billedbøger, jvf. Optegnelsesbog II,2 (Bl. 2r): »Med en Børnebilledbog: Riv Bogen istykker, det siger ei stort, / Vierre har andre Småaverner gjort! og det kan man nu ogsaa sige om Historien« (FeF X 138). – **7-8** *Den flyvende Post*] Københavns flyvende Post, red. af J.L. Heiberg, 1827-30; 1834-37. På forsiden af hvert nummer var det af

A beskrevne billede med byens tårne. – **18 Helhesten**] iflg. folketroen en overnaturlig trebenet best der varslor død (jvf. Thiele¹ II 293 samt Fodreise 45). – **19 Inderdølen**] midtercielen, det centrale afsnit. – **21-30 Helhesten ... skrenet på**] smt. »Man siger-e! (V 244.19-32) samt op-tegnelse i Collinske Samling Nr. 41, 4to, 58 (KB), hvor A satiriserer over dagbladet Fædrelandets litteratur- og teaterkritiker Clemens Petersen (1834-1918), der skrev under mærket Za-zx, og som havde nedsahlet At være 11.7.1857: »Alle de som fortælle Historier, synge yndelige Sange og glæder Menneskene med hvad vor Herre giver dem at fortælle de kjende nok Helhesten, for under deres Kirke Poesiens hellige store Kirke, der sidder det Spøgelse, det har intet Navn men sædvanlig kun Bogstaver, saaledes som xu-xo eller saadan noget – den stiller sig uden for Comediehuset og siger at nu skal den Skuespiller Skuespillerinde dee, men de dør ikke, Helhesten kan ikke, han; Han ønsker eller er uartig – gaaer i Ærinden til Poetens Dør, men det skader ikke. Han staaer paa Græs i Aviserne, Fædrelandet aabner ham sine Spalter, det vil sige han gaaer paa Papirs-Mark og spøger, men det er en daarlig Spøg, sædvanlig er det en forvildet Student, der ikke kan hitte redt i sig selv, som bliver Helhest. En virkelig Kritiker, dc slette Ting om taler han ikke, hvor der er Dygtighed taler han varmt om denne [...] opmuntrer Digteren, leder Læserne. Saa bliver han tøret i Aviserne selv dem der er for gode for saadant et Spøgelse» (Buket 246).

48.1-2 Vægterne ... ejskediges] vægterne, der om natten foruden at patruljere i gaderne, udvære klokkeslettet og sygne vægterversene også passede gadebelysningen, afskaffedes i København i 1863. – **8 ff.** Smi. *Den gamle Gadeagle* (II 107ff). – **22 male**] surmule.

49.5 ff. Smi. *Taarnøgieren Ole* (III 124.18-22). – **16 Tyeggrund**] pga. strandingen ser vindens sandbanken som en tyv, der stjæler isen.

50.6-8 Silden ... hen over dem] smt. Flamand, ganske vist om tiden efter Absalons død: »Den levede for en Deci af Fiskerie; i de Dage var Øresundet nemlig saa opfyldt af Sild, at det ofte faldt vanskeligt at komme frem for Fiske (8). – **8 Kormodø**] glint i horisonten af lyn, der er så langt borte, at de ikke selv kan ses og den medfølgende torden ikke høres. – **30 Bisp Absalon**] (1128-1201), biskop over Sjælland 1138, 1197 ærkebiskep i Lund; ca. 1167 overlod Valdemar I den Store (1131-82) ham København. – **38 Axel's Haus**] antages tidligere for navnet på Absalons borg, idet historikere i 15. árh. fejlagtigt troede, at Absalon egentlig hed Aksel.

51.1-11 Slot med Taarne ... Borgen stod allgeset] verset har tidligere været henlyttet i den i n.t. 47.2-3 omtalte billedbog, jvf. i øvrigt Optegnelsesbog II,2 (B13r) (FoF X 138f). – **13-14 Haefribuar ... Lund**] N.F.S.Grundtvig: Kjøbenhavn (1841; Poetiske Skrifter VI. 1835.407). –

15-19 *De Fremmede ... Pebersvende]* sml. *Pebersvendens Næsue* (III 34-36). – **18** *må.* – **20-21** *Nordvestinden ... Gadegræster]* sml. Flamand: »Der var en himmelvid Forskjel paa hūn Tids og Nutidens Bygninger eller Huse; hine vare kun smaae, een Etage heit, opførte af Leer og tækkede med Straa; medens man nu knap har Plads til en snever Gaard, havde hvert Huus dengang sin Urtehave, ja vel endog sit Græs til en Ko, og Svinene roderede omkring i Gadegræsterne« (3). – **24** *Steileborg]* jvf. Flamand: »Fra Slottets Tårne kunde man se langt ud over Øresund, og saasnat et Skib nærmede sig Kysten, bemerkede Absalons Folk det, saa Axellhus, saaledes kaldte man Borgen, blev snart en Skrek for alle Søsvere. Rundt omkring Borgens Mure vare der opstillede Stager, der blev prydede med de fangne Venders Hoveder, og derfor blev den ogsaa kaldet Stageborg eller Steileborg« (5).

52-8 *Serritslev Mark]* omrent hvor nu Vibenshus Runddel og Serridslevsvej på Østerbro ligger. – **8** *Solbjerg Mark]* det nuværende Frederiksberg, jvf. iøvrigt Flamand: »Og da tu Havnen ikke mere blev foruroliget af Søsvere [...] hævede der sig snart langs Stranden og heede op imod Serritslevby imellem to smaa Bugter, Kattesund og Pustervig, en anseelig Kjøbstad« (5). – **10** *Skindrel]* garver. – **12-13** *rat ved Stranden ... Sanct Nicolaus]* jvf. Flamand: »Kjøbmændene havde ligeude ved Stranden deres egen lille Kirke, hvor de skyndte sig hen, saasnat de næaede Land [...] den blev kaldet Nicolaikirke efter den hellige Nicolaus, der ansaas for Skippernes Helgen« (4). – **18** *Bisp Erlandsen]* biskop i Roskilde 1250, ærkebiskop 1254; død 1274. – **19** *Claret]* vin blandet med sukker og krydderier. – **19-20** *Kobbeltrammer]* uvist hvad A mener; måske fejl for kobbertromete dvs. kobbertrompet. – **23-24** *Byens Befæstning ... Plankensrk kan]* sml. Flamand: »Byen blev [...] omgivet med et Plankewærk, for at holde Fjenden fra Livets (6). – **25** *Christopher I]* da. konge (1219-(1252-)59). – **25-28** *Oprørerne ... for Dig]* jvf. Erik Pontoppidan: *Origines Hafniensis*: »Denne Roskildiske Prälat [i Jacob Erlandsen] [lod] see hvilken Egdoms-Ret han tægnede sig over København, da han lod Porten lukke til, og forbud Kong Christoff. I at sæge sin Tillugt der, efter at han med sine Folk ved Skælskar var blevet slaget af Henr. *Emeldorph*« (1760,49). – **30** *Det holstenske Banner satte fra Slottets Taarn]* Christoffer II (1276-(1320-)1332) pantsatte 1329 København til grev Johan den Milde af Holsten. – **31-32** *den sorte Død]* pesten. – **32** *Atterdag]* Valdemar Atterdag (ca. 1320-(1340-)75), da. konge; fik 16.1.1341 overladt borgen og byen af biskop Jens Nyborg. – **35** *terj må.* – **37** *Kjøgehans]* se n.t. *Lille Tuk* (III 128,12).

53-3 *Hanserne]* sammenslutning af nordtyske byer mht. udenrigshandel; angreb forgæves Kbh. i 1428. – **4** *Guldgaasen fra Voldenars Taarn]* i Vordingborg; var anbragt øverst på spiret som udtryk for

Valdemars foragt for hansestæderne, efter at de 1357 havde erklæret kongen krig. – **6 Kong Erik**] Erik af Pommern (1382-1459), konge af Norge 1389, af Danmark og Sverige 1396. – **11ff.** Da Flamand ikke nævner Philippas indsats, har A brugt en anden kilde, men hvilken er usikkert. Sandsynligvis er kilden DH: »Denne hurtige og behjertede Dronning sarede i største Hast alt det unge Mandskab sammen, som hun kunde overkomme, og opmuntrede dem med Ord og Loftter til en tapper Modstand [...] Hvorudover man denne gang, næst Gud, maae tilskrive denne behjertede Dronning Københavns Conservation« (1.563) og »Philippa [var] formedelst hendes Dyd og Tapperhed [...] udi stor Anseelse i Danskemark. Derpaa gav hun særdeles Præver udi Københavns Beleiring; thi, da samme Stad blev angreben af Hansestæderne, og Kongen selv ikke vovede sig at blive der, tog hun sig Byens Forsvar an med sådan Hurtighed og Iver, at den store Fientlige Magt med Skammc maatte gaac tilbage igjen« (ib. 615). – **14 Dronning Philippa**, Englands Prinsesse] (1394-1430), datter af Henrik IV og Mary Bohun; ægtede 1407 Erik af Pommern. – **19 Blokhuse**] mindre fæstningsværk bygget af jord og planker, jvf. Flamand: »Kong Erik lod i en Hast actskillige Blokhuse opbygge paa en af Reishalegrundene« (1). – **20 Karrebassens**] primitive middelalderlige feltkanoner. – **27 Kong Christian I**] (1426-(1440-81); foretog 1474 en rejse til Italien. – **29-30 en Gaard ... Lardommen groe**] Københavns Universitet indviedes 1.6.1479, men fik dog ikke som A oplyser til huse i en ny bygning, men i det tidligere rådhus i Nørregade, hvor nu bispegården ligger. A tanker da sandsynligvis også på konsistoriebygningen i universitetsgården, et af Kbhs. ældste huse, der dog er en rest af den katolske bispegård fra 1420-25. A.s kilde er ikke fundet. – **37 Hr. Mikkels »Rosenkrands« og »gudelige Komedierne**] Michael Nicolai (hr. Michael), da. digter og præst (død mellem 1496 og 1514); Jomfru Marie Rosenkrans (Expositio super rosario beate Marie virginis) (trykt 1515); Om Skabelsen (De creatione rerum) og Menneskets Levned (De vita hominis) (begge trykt 1514; digte, ikke komedier); jvf. Vignetter til danske Digtere (1832; SS XII 178). – **38-39 Henrik Harpestrengs Lægebog**] den første danskssprogede lægebog (13. árh.). – **39 Danmarks Rømkrønike af Brøder Niels**] afsluttet 1477 og udgivet som den første på dansk trykte bog af Gotfred af Ghemen 1495.

54.1 *Dansmand*] dansker. – **3 Gotfred af Gehmen**] ukendt fødsels- og dødsår. – **7 Folkesangens Fugl**] jvf. *Folkesangens Fugl* (V 29ff). – **12 Mundæir**] tomme ord. – **16ff.** A.s frie opfindelse, idet bryllupperne mellem Elisabeth (1485-1555), datter af kong Hans (1458-(1481-1513)), og Joakim I af Brandenburg (1485-1533) fandt sted i Stendal i Brandenburg 1502. A har dog godt vidst dette, idet citaterne 56.34-36 af Arild Huitfeldt er hentet fra mottoet over en artikel af C.F.Allen i

Dansk Maanedsskrift (II.1856.1-41) om kurfyrstinde Elisabeth (Buket 260). – **22** *Prinds Christjern* Christian II (1481-1559), konge 1513-23. – **35-36** *Højbroen ... Højbrostræds* Højbro og den nuværende Højbro Plads. Flamand har ikke formen Højbro. Hvorfra A har denne forvanskede form vides ikke. – **36** *sia Duell*] allerede i den ældste fremstilling af Chr. II.s historie, Svanings Christiernus II, Rex Danicæ, er Dyvekes navn sat i forbindelse med due. Han gengiver den på latin med *Columbula* (lat. lille due) (jvf. også Chr. Winther: Kongens Skygge (1829; Samlede Digtninger. V. 1860.14)). – **36-55.1** *den hollandske Pige ... Bergens By* Dyveke (d. 1517); Chr. II så hende i Bergen 1507 og gjorde hende til sin elskerinde. 1516 erhvervede han Mogens Gøyes gård på hjørnet af Amagertorv og den nuværende Niels Hemmingsens gade til bolig for Dyveke og hendes moder Sigbrit Wiliamsdatter.

55.4 *Elisabeth*] (1501-26), gift 1515 med Chr. II. – **8** *de graadige Hage*] adelen; allusion til Ørnvisen, Kristian den Anden og Adelen (DgF nr. 173). – **25-26** *Nu seiler Skibet ... Kongesnekke*] Chr. II forlod Kbh. 13.4.1523, jvf. DH: »Han lod lette Anker Klakken Et om Eftermiddagen, og løbte Københavns Indbyggere op paa Voldene for at see efter ham, indtil han kom dem af Sigtsæ« (II 126). – **29** *Færbor Frederik*] Frederik I (1471-(1523)-1533) var 1482 blevet hertug af Slesvig-Holsten, fra 1490 med residens på Gottorp Slot. – **31** *før*] udenfor.

56.5-6 *Mørkgreninden af Brandenborg*] jvf. n.t. 54.16ff. – **10ff.** Jvf. *Ærens Tornavel* (IV 61.21-33 m. noter). – **14-15** *O heilken Sorg ... Fure sik*] Fr. Paludan-Müller: Kong Christian (Fire Romanzer. 1832. 13). – **17** *Søren Nordby*] da. admiral (d. 1530); kæmpede under Chr. II.s landflygtighedene mod hele Skatdinavien og Hansestæderne for dennes sag, men måtte 1526 give tabt og flygtede til Letland. – **21** *Grevens Feide*] borgerkrig 1534-36, der udover en krig om Chr. II.s eller Chr. III.s (1503-(1534)-59) ret til tronen også var borgernes og bøndernes krig mod adelen. – **26-27** *Paa Nørre-Fælded ... sted*] jvf. Flamand; »nu lagde den udvalgte Kong Christian den Tredie sig ned hele sin Magt den 24de Juli 1537 [fej] for 1536] udenfor København og slog Leir paa Østerfælded, paa det samme Sted, hvor hans Fader 12 Aar iforveien havde ligget med sin Hær« (13). – **29-31** *Op til Kirkens Muur ... Byst*] sml. Flamand: »ved Helligeistes Klostermuur saae man en Dag et skrækkeligt Syn. En fattig, udæret Qvinde sad død af Hunger op mod Muren og hendes Arme omsluttede krampagtigt to spæde Børn, der sugede Blod af Moderens Bryster« (17).

57.2 *paa guldbremmede Heste*] på heste hvor dækkenerne var kantede med guidborter. – **3** *Carroussel*] ringridning. – **5** *papistiske*] katolske. – **6** *Slaghecks*] Didrich Slagheck, præst og rådgiver for Chr. II. Var med som kongens onde ånd ved blodbædet i Stockholm 1520, hvorefter han blev biskop i Skara og statholder i Sverige. November 1521 ærkebiskop

i Lund. Kort efter rejstes sag mod ham pga. hans ferd i Sverige, og 22.1.1522 blev han brændt på bållet på Gammlakorv. – 7 Kongen] Chr. III. – 11-18 Paa udbrædt Klæde ... Konge og Adel] sml. DH »Efterat Bisperne [...] vare fångslede, lod Kongen oprejse et højt *Theatrum* under aaben Himmel i Staden, hvor han satte sig ned og lod med høj Røst for Adel og Almue oplæse på Dansk Bispernes *Intriguer* mod sig, mod Riget og Religionens» (II 346). – 20-23 Fauuge Fugl... bruende] se n.t. III.247.21. – 26 Hans Tausen] da. kirkereformator (1494-1561); født i Birkende ved Odense. Efter et ophold i Wittenberg 1523-24 begyndte H.T. at forkynne Luthers lære først i Viborg og fra 1529 i Kbh.; deltog 1536-37 i arbejdet på Kirkeordinansen og blev 1541 biskop i Ribe. – 28-31 Det var hin ... Her] B.S. Ingemann: Hans Tausen (Paa Tave Bondes Ager ved Birkinde By) (Samlede Skrifter 4. Afsl. VIII.1864.234). – 32 Petrus Palladius] (1503-60), født i Ribe; faderens beskæftigelse er omdiskuteret. P.P. blev efter studier i Wittenberg dr.theol. 1537 og samme år biskop over Sjælland. I 1867 havde A.C.L. Heiberg udgivet hans Visitsatsbog, der er en central kilde til reformationstidens kirke- og kulturhistorie. – 34 Hans Friis] Johan Friis (1494-1570), adelsmand; rigskansler 1536. J.F. var meget interesseret i videnskab og oplysning og var fra 1537 universitetskansler. Betrækte 1555 universitetet med et stort legat. – 36 Peblingen] latinsko-leeven.

58-1-4 Mens en Student ... blive] citat fra sidste strofe af Poul Martin Møller: Studentersang (Hed sjælden næres Pen og Bog) (1821; Skrifter i Udvælg udg. af Vilh. Andersen, I.1930.28). – 8-II Head ruer ... stor] jvf. Thiele: I 56f. A havde tidligere behandlet motivet i Havfruen ved Samsee (1830, SS XII 117ff.). – 8 Store Belt] Samsøbælt. – 12 Paa Marken ... fedles] jvf. Thiele: »Kong Christian den Fierde er født til Verden under aaben Himmel paa en af Ladegaards Markerne ved Frederiksborg. Thi det hændte sig nerolig paa den Tid, da Dronningen, hans Moder, gik i sit Svangerskab, at som hun en Dag gik over en af Markerne for at promenerre, overfaldtes hun pludseligt af Fødselsamerter, saa at hun maatte ty ind under en Tornebusk, hvor hun fælte« (I 571). – 14 Beret] på Slotsholmen, opført i årene efter 1619. – 14-15 Rosenborg] lystslot opført 1606-34; A synes ikke at være opmærksom på, at Rosenborg opførtes udenfor Kbhs. døværende Østervold, der da løb, hvor nu Gothersgade ligger; senere rykkedes volden frem til den nuværende Østervoldsgade og Østre Anlæg. – 15-16 Studenten fik sit eget Hus] Regensen, opført 1623-28. – 17 Rundetårn] opført 1637-42 som astronomisk observatorium. – 18 Uranienborg] Tycho Brahes (1546-1601) observatorium, der dog, efter at T.B. havde forladt Danmark i 1597, hurtigt forfaldt og blev nedrevet inden Rundetårns opførelse. – 25-26 Et ei ... meer] se Årets Tørnene (IV 61.38

m. note). – **28 Christian den Fjende**] da. konge (1577-(1588-)1648). – **38 Eleonore**] Leonora Christina (1621-98); se n.t. II 100.8.

59.1 Korfitz Ulfeld] da. rigsgreve (1606-64); blev efter studier i udlandet 1629 trolovet og 1636 gift med Leonora Christina; 1637 statholder i Kbh. og 1643 rigshofmester; pga. anklage for embedsmisbrug flygtede ægteparret 1651 til Sverige. – **4 dans**] dømnet. – **6 Dom**] domkirke. – **6-7 Eleonores Broder er Konge**] Frederik III (1609-(1648-)70). – **9 Sophie Amalie af Lyneborg**] (1628-35), gift 1643 med Frederik III. – **16 Siegfredbara**] født udenfor ægteskab; barn af en siegfred, elskerinde. L.C. var datter af Kirsten Munk, som Chr. IV havde ægtet 1615. – **16 Kam**] arkaisk sprogbrug: karet. – **26 Peder Oxen Gaard**] i Klareboderne. Peder Oxen (1520-75) slog sig efter studier i udlandet i 1538 ned som godsejer og blev 1546 enejer af Gisselfeld. Rigsråd 1552. Måtte af forskellige grunde flygte til Tyskland 1556, men kunne 1565 vende tilbage og blev 1567 statholder og rigshofmester. – **28-29 Kai Lykkes Gaard ... Tugthaus**] lå ikke på Christianshavn, men i Klareboderne, idet Lykke-slægten ca. 1600 overtog Peder Oxes gård. Også oplysningen om anvendelsen til tugihus er forkert. Tugihuset lå i det tidligere Helligåndskloster ved Helligåndskirken. Kai Lykke (1625-99), da. adelsmand; blev, efter at et brev fra ham til en elskerinde, hvorfor han fortalte om rygterne om dronning Sophie Amalias utroskab, kom myndighederne for øre, dømt til døden for majestætsfornærmedse. Da K.L. var flygtet til Sverige blev dommen eksekveret in effigie 5.9.1661. Efter Sophie Amalias død fik K.L. lov at vende hjem. – **32-33 den aabne Plads ... har staet**] Corfitz Ulfeldts gård blev nedrevet 1664, efter at han var blevet henrettet in effigie på Slotspladsen 13.11.1663. På tomten anlagdes det nuværende Gråbrødretorv, hvor der opstilles en skansstøtte med den i teksten citerede indskrift.

60.4-7 I »Blaa Taarn« bag Slotet ... under Loftet] Leonora Christina sad fængslet i Blåtårn på Københavns Slot 1663-85. Det blev revet ned 1731-32. Navnet Blåtårn blev imidlertid overført på Frederiksholms Arrest, opført 1731 og benyttet som fængsel for skuespillere og hof-funktionærer til dets delvise nedrivning 1848. Det nye Blåtårn, som A sammenblander med tårnet på Kbhvs. Slot, lå for enden af Frederiksholms Kanal ved det daværende Kongens Bryghus dvs. bag Christiansborg Slot. Jvf. Fodreste, hvor A gør sig skyldig i samme fejtageelse: »Allerede titede det store Bryggerhus frem ved Hiørnet, allerede hørte jeg Boigernes Pladsken mod Bropælene blande sig med Skillevagten斯諾肯。 – Blaa taarn laa foran mig; i Tækerne saae jeg der det snevre lille Kammer, hvori en Datter af Danmarks største Konge, uskyldig hensmægtede i 23 lange Aar. Væggene være sorte af Røg, og Lysningen faadt kun ind igjennem det elle Lofts Vindue, som den barske Slutter aabnedie, naar Røgen truede med at dræbe den arme

Fange» (34). – **12-13** *kendes Trangseltid ... Bornholm*] i juli 1660 flygtede L.C. og Ulfeldt til Danmark efter en dom for landsforræderi mod Sverige, på hvis side Ulfeldt havde tjent under belejringen af Kbh. 1659. Ved ankomsten til Kbh. blev de trods en bestemmelse i Roskildefreden arresteret og hensat i Hammershus på Bornholm til slutningen af december 1661. Foråret 1662 rejste de til Amsterdam og videre til Brügge, hvor Ulfeldt tilbed kurfyrsten af Brandenburg den danske trone. I maj 1663 rejste L.C. til England i et privat ærinde, men blev på den danske regerings forlangende arresteret i Dover. – **14-17** *Ei Nøget ... Brake*] L.C.s egne ord på (nu forsvundet) alterklæde i Maribo Domkirke. – **15-16** *Hun send ... ved den*] Corfitz Ulfeldt døde i en båd på Rhinen febr. 1664. Liget blev udleveret til hans sønner, der begravede det på et ukendt sted. – **21-22** *Msn Husbond ... Elende*] Chr. Wilster: Eleonore Ulfeldt: (Digtninger: 1827:29) som dog har svare i stedet for »stor«. – **25** *Carl Gustav*] Karl 10. Gustav (1622-(1654-)60), sv. konge; gik efter at have besat Jylland og Fyn 6.2.1658 over isen fra Langeland til Lolland. – **27ff.** Sml. De Danske og deres Konge (1830; SS XII 332ff.). – **31** *Kong Frederik ... Rede*] se n.t. II 295:19-21.

61-9 Bispe Steues Frue] Marie Fuiren (1624-93). – *ter*] har lov til. – **14 Hans Nanzen**] (1590-1667); rådmund 1639, borgmester 1644; ledede 1658 de forhandlinger, der resulterede i Kbh.s udnævnelse til fri rigsstad, og var på rigsdagen i 1660 den vigtigste støtte ved indførelsen af enevælden. – **14 Biskop Svane**] Hans Svane (1608-68); efter studier i udlandet 1633 professor i østerlandske sprog, 1646 i teologi og valgtes 1655 til biskop over Sjællands stift. H.S. spillede en aktiv rolle på rigsdagen ved enevældens indførelse og fik som belønning titel af terkebisop. – **23-24** *Lyngen faaer Lov at grøe*] såvel Vestjylland som Nordsjælland hærgedes i anden halvdel af 1600-tallet af en omfattende sandflugt, der ødelagde store landbrugsarabler. – **26 Christianus VI**] (1646-(1670-99)). – **27-28** *Bjørs Gader ... Lygter*] 1681 anbragtes nogen over 500 traulytter efter kgl. forordning på Kbh.s gader. – **30 nu gjælde Titler og Rang**] som led i enevældens kamp mod den gamle danske adel udstodtes 1671 en rangforordning, der betød indførelsen af greve- og friherrestanden. Åre og værdighed var ikke alene bestemt af fødsel, men også af kongelig nåde. Embedsmændene og ikke den gamle adel kom til at stå nærmest kongen. Desuden fornedes Elefantordenen, og Dannibrogordenen indstiftedes. – *det tyske Sprog*] den nye adel kom hovedsagelig fra Tyskland. – **32 Kinges**] Thomas K. (1634-1703), præst og digter; biskop over Fyn 1674; udgav 1674-81 Aandeligt Sjungekor. – **34 en Viinsapperson**] se n.t. IV 62:4. – **35 hans Lavbag**] Kongeoven af 14.11.1665 som Griffenfeld egenhændigt redigerede og renskrev.

62:4 Munkholme ... Danmarks Sanct Helena] frit citat af sidste vers af Carl Ploug: Peder Griffenfeld (Samlede Digte 1.1068:462). – *Sandt*

Helena] ø i Sydatlanten hvortil Napoleon forvistes efter slaget ved Waterloo 1815. – **7 Frederik IV's**] (1671-(1699)-1730). – **10 Scheisted**] Christian Thomsen S. (1664-1736), seofficer; viste som viceadmiral sine evner som sestrateg og taktiker ved Stralsunds og Rügens sejre 1711-15 under den store nordiske krig; 1715 admiral, afskediget 1718 pga. sit tilhørerhold til den gamle da. adel. – *Gyldenløse*] Ulrik Christian G. (1678-1719), søn af Chr. V og Sophie Amalie Moch; 1696 admiral, 1711 generaladmiral; øverstbefalende under slaget i Køge bugt 1710. – **11 Hvitfeld**] Iver H. (1665-1710), seofficer; forsatte som chef for linjeskibet Dannebrog, efter at dette var skudt i brand under slaget i Køge Bugt 4.10.1710, kampen, indtil ilden næede kruitkammeret, og skibet med mandskab sprang i luften. – **14 Peter Tordenskjold**] Peder Wessel (1691-1720), da.-no. saheit; adlet under navnet Tordenskjold. – **16-21 Der slog et Lyn ... stealamgjørde**] Carl Ploug: Peder Tordenskjold (Samlede Digt., 1868, 265). – **23-24 Hans Egede**] missionær, »Grønlands apostel» (1686-1758). – **24 hans Huustroe**] Gertrud Rasch (ca. 1673-1735). – **28 I Kjøbenhavn raser Pesten**] 1711; jvf. Flamand: »Kjøbenhavns Udseende var [...] øde og mennesketomt; overalt saaæ man Huse, hvis Døre var mærkede med et hvidt Kors; saadanne Huse vidste man, var angreben af Pesten» (39); »om Natten listede Folk i sorte Klæder sig fra Huus til Huus; det var Liigbærerne, der kom for at bringe de Døde ud, og saaledes blev de da ført til Graven, uden at Nogensomhelst fulgte dem» (40); »Næsten alle Huse var smittede og paamaledte det hvide Kors; og nu saaæ man mange Steder et stort sort Kors paa Døren og det betydede, at alle Husets Beboere var uddækket» (43f). – **30 Soier**] sygdommen.

63ff. Københavns brand begyndte 20.10.1728, jvf. Flamand: »Den tog sin Begyndelse i et lille Huus paa Hjørnet af nuværende Frederiksberggaden og Halmtorvet hos en Spekheker, hvis Søn havde faaet en Prass at løbe med, for at gaae op paa Loftet og see efter sin Boldt, der var fløjet derop [...] Formodentlig har han tabt Lyset i noget Hø [...] Vinden bar hen mod Vestergade [...] hvor der fandtes store Oplag af Horn, Hamp, Flesk, Talg og Tjære; alle Loftet var fulde af Hø og Halm, og inde i Gaardene stodde der opstabledes en Mængde Fyrre- og Birkebrænde til Vinterbrug [...] Landets Konge, den gamle Frederik den Ejerde, var tilstede overalt, hvor ilden rasede stærkest» (45f). – **16-17 Vreden ... Naade**] oversat latinisk hymne fra reformations-tiden. Det var især ikke Vor Frue kirkes klokker der spillede, men Helligåndskirkens, der også brændte. – **21 Slottet**] Christiansborg Slot, opført 1731-40. – **25-27 en Jerlandske ... Hoved**] jvf. Flamand: »man fik ikke Tilladelse til at betragte Slottet, undtagen udenfor, og dette tillodes ikke engang anderledes, end at man gik med den tilbørlige Ærbødighed og med Hatten i Haanden over Slotspladsen; men paa

dets Fortouge turde man ikke gaae, thi her var der spændt Jernkjæder langs Slottet for at holde Folk fra at komme det for nærv (51). – **30-33** *Som rensende Stormwind ... tilbage*] Chr. Wilster: Ludvig Holberg (For var der knap skrevne på Dansk en Bog) (Digtsinger, 1827, 65). – **34** *Ludvig Holberg*, forfatter (1684-1754). – **34-35** *Den danske Scene ... har man lukket*] efter Kbhs. brand og under indflydelse af pietismen blev komediehuset i Lille Grønnegade lukket 1728.

64.1 hans Moder] Sophie Magdalene af Brandenburg-Culmbach (1700-70), gift 1721 med Christian VI (1699-(1730)-146), under hvem hoffet var stærkt tyskpræget, jvf. Buket 254. – **3 Frederik V** (1723-(1746)-66). – **4-5 den danske Scene er aabnet igen**] allerede 30.9.1746 mindre end to måneder efter Chr. VI.s død 6.8. gav kongen bevilling til opførelse af danske komedier i Læderstræde 15, og 18.12.1748 åbnedes Kommediehuset på Kongens Nytorv. – **4-5 ride Sommer i By**] se n.t. III 105.12. – **8 Gretry**] A.E.M. Gretry (1741-1813), belgisk komponist, hvis berømmelse især beroede på hans arbejder indenfor opéra-comique. Hans syngestykker var hyppigt opført på Det kgl. Teater i sidste halvdel af 1700talet. – **9 Londemanns**] Gert L. (1718-73), skuespiller, hvis kåde og respektløse improvisationer og store farvandingsevne gjorde ham til en af den klassiske komedies hovedfigurer og publikums yndlinge. – **10 Lovise af England**] (1724-51), gift med Fr. V (1743). – **14 Mathilde**] Caroline Mathilde (1751-75) blev 1766 viet til den sindssyge Chr. VII (1749-(1766)-1808); pga. sit forhold til J.F. Struensee blev hun i forbindelse med dennes arrestation 17.1.1772 forvist til Kronborg og flyttede efter at være kendt skyldig i ægteskabsbrud samme år til Celle i Hannover, der hørte til hendes broder Georg III af Englands stater. Bl.a. Baggesen, Schack Staffeldt og Carl Bernhard har digtet om hendes skebne. Jvf. også O.T. 82, DfB 238, MLE II 297. – **17-18 Slottets Brand**] 26.2.1794. – **25 Ewalds Sang**] Jobs. Ewald (1743-81): Kong Christian stod ved hoien Mast [i: Fiskerne (1779)]. – **25 Hartmanns delige Melodi**] Johan Ernst Hartmann (1726-93), musiker, født i Schlesien, kom 1768 til Kbh. som koncertmester ved Det kgl. Kapel, hvor han som komponist til musikken til Ewalds Balders Død (1779) og Fiskerne lagde grunden til det danske syngespil. A.P. Berggreen rejste i 1840 spørgsmålet, om H. eller landsdommer D.J. Rogeri (1742-1818) var komponist til kongesangen. I denne diskussion holdt A. på Hartmann (jvf. At være 19). – **32-33 Frihedsstøtten**] rejst i 1792 i anledning af stavnsbåndets ophævelse 1788. – **34 Kronprinds Frederik**] Frederik VI (1768-(1808-1839)) overtog regeringens førelse i 1784 pga. Christian VII.s sindssygdom. – **35 Bernstorff**] Andreas Peter B. (1735-97); udenrigsminister 1773-80 og 1794-97; var ivrig tilhænger af landboreformerne og støttede farbroderen J.H.E. Bernstorffs (1712-72) forbedringer på Bernstorffs gods. – *Ravenlow,*

Colbjørnsen] Chr. Ditlev R. (1749-1827), godsejer og statsmand; som deputeret i Rentekammeret fra 1784 stod han bag nedsættelsen af landbokommissionerne og gennemførte landboreformerne i samarbejde med juristen Chr. Colbjørnsen (1749-1814), der 1786 blev sekretær i den store landbokommision.

65.6 Snart falder Stenen paa Ulfeldts Plads] i 1841 indkom ansøgning til Chr. VIII fra beboere på Ulfeldts Plads om at få fjernet skamstøtten for Corfitz Ulfeldt. Ved kgl. reskript blev skamstøtten fjernet natten mellem 23. og 24.5.1842, og pladsens navn ændredes til Gråbrødretorv. I den anledning skrev A et hyldestdigtil Chr. VIII, se MLE I 337. – **8-9 Vi har ... Verden ender**] N.F.S. Grundtvig: Anden April (1846; Poetiske Skrifter VI, 1885,597). G. har iøvrigt Kongevej i stedet for Landevei. – **13-14 Hoer stod fast ... Doden**] W.H.F. Abrahamsons (1744-1812) sang ved begravelsen af de faldne i slaget på Rheden 2.4.1801: Vær Fred med eder alle. – **21ff.** Kilden er Carl Baggers digt Den engelske Capitain (1834; Samlede Værker II,1867,896ff.), som iflg. Villads Christensen i Historiske Meddelelser om København. I 186 antagelig er grundet på en historisk begivenhed, som er omtalt i Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 20.10.1807: »Indsædte Engelske, som for otte Dage siden ere komme fra London, forsikre, at næsten hver Mand i Engeland er yderst misfornæret med Angrebet paa Danmark. Selv de fleste Engelske Officerer, som have været med paa Expeditionen, ansee den for en Capereexpedition. Et mærkeligt Exempel herpaas havde Engellænderne, da de vilde lande: en Capitain, som længe havde ivret mod Toget, druknede sig, for ikke at blive nødt til at føgte for en saa uretfærdig Sag. De Engelske foregive, at han var lidt tungsindeig.« – **24 Breitlands]** den oldnordiske betegnelse for Wales; her vel: England.

66.6 Einheriar] i nordisk mytologi de faldne krigere, der efter døden samles i Valhall. – **8-11 Altid Folketreen ... imorgon]** citat fra sidste strofe af A.s eget digt Trøst i Tro (1864; MLE II 278f.). – **15 Oehlenschläger]** Adam O. (1779-1850), da. digter. – **18-19 en Bro ... Riger]** citat fra A.s eget digt Til H.C. Ørsted, først offentliggjort i sin helhed posthumt i SS 23-57 79 (SS XII 443). – **20 Hans Christian Ørsted]** fysiker (1777-1851); opdagede 1820 elektromagnetismen, grundlaget for elektrotelegrafien. – **22 en Gaard]** Thorvaldsens (1770-1844) museum, opført 1838-48 af M.G. Bindesbøll; jvf. *Nabefamilierne* (II 120ff.).

Dryaden

Dryaden. Et Eventyr fra Udstillingstiden i Paris 1867 udkom 5.12.1868.

Ifølge Bemærkninger blev A ansporet til at skrive eventyret af en dansk journalist, der hævdede, at kun Charles Dickens kunne skildre verdensudstillingen i Paris i 1867. Selve ideen til motivet fik han, da han så, at man plantede et nyt kastanieetræ på pladsen udenfor hans parisiske hotelværelse (27).

Den ret detajerede beskrivelse af tilblivelsen i Bemærkninger kan suppleres gennem Dagbøger og breve. Dog herør den på ét punkt på en fyldighedspræg. A knytter nemlig tilsyneladende ideens opståen sammen med sit besøg i Paris under verdensudstillingen 15.4.-9.5.1867. Men i forbindelse med sit ophold i Paris det foregående år skriver han i Dagbøger 13.4.1866 om udsigten fra sit hotelværelse: »Udenfor mine vinduer var en lille Plads med et Springvand, som ikke sprang, lidt græn Græs med en Bank foran, hvor Folk sad og stirrede paa det Grønne, der stode vistnok uddælt Træer, de havde som jeg ikke kunde tale Pariser Luften og da de ikke kom afsted, vare de gaact ud; for nu at hjelpe her paa kom en Dag to store halvadsprungne Træer ude fra Landet, de var en Forkynelse af Foraaret, to gamle Træer blev gravne op og de nye plantede isteder, de naaede op mod mit vindue og lodde sig bestrike af Gaslamper, beskues af hele Nujdens Babilon neden under. Der kunde skrives et Eventyr om de Træer, deres Længsel efter Verdens Byen, og deres snare Død deriude. Jeg skriver vist et Eventyr derom« (VII 83f).

Ideen blev dog ikke realiseret i første omgang, men efter sine to besøg på verdensudstillingen, hvoraf det andet fandt sted 7.9.-22.9.1867, noterer han i Dagbøger 16.10.1867: »Hjem at skrive på Dryaden, blev forstyrret af Bloch; kom ud af Stemning« (VII 360). 29.10. meddeler han i et brev fra Basnæs til fru Melchior: »Jeg skriver paa et Eventyr om Udstillingen i Paris efter de Indtryk jeg gjemmer derfra« (Reumert 77).

Vi hører nu først om eventyret igen, da A 11.5.-19.5.1868 efter var i Paris, jvf. Dagbøger 13.5.: »jeg gik hjem følte mig hyggelig i mit nye værelse i anden Etage ud til Rue Rivoli; var i Stemning og tankte paa: Dryaden, som jeg digtede fremad« (VIII 58). Herefter går tiden til 15.10.1868, hvor Dagbøger fortæller: »jeg sad hjemme og renskrev paa Dryaden« (ib. 135) og 16.10. sigeres det: »Middag hos Kochs med Fru Karr [Kerr], jeg læste den første Halvdeel af »Dryaden« som jeg i Dag har renskrevet paa« (ib.). Dagen efter må A have afsluttet

renskrivningen af hele eventyret, for 18.10. meldes Dagbøger: »Jeg læste Dryaden for Einard og Viggo Drevsen de vare glade, læste det hos Melchiors, Moritz Melchior kom med det samme Spørgsmålet som Fenger [; professor C.E.Fenger], kan Dryaden stige ud af Tract. Jeg læste det nu for Rasmus Nielsen og gjorde ham Spørgsmålet, »den kan hvad De vil!« svarede han og var varmt udtalende over dette Digt, som saa primitivt, saa rigt paa nye, overraskende Billeder. Efter Middagsbordet hos Henriques læste jeg det der og havde det nu ind i Tanken saa at jeg ret kunde file paa det om Aftenen og derfor gik jeg ikke i Theatre» (ib. 135f). I de følgende dage gik det slag i slag med de sædvanlige oplæsninger for venner og bekendte, inden A. 30.10. leverede *Dryaden* til trykkeriet (ib. 140).

Dryaden resumerer mange temaer fra A.s tidligere forfatterskab. Således kan nævnes eventyrets kulturoptimisme, som bygger på H.C. Ørsteds Gamle og nye Tider (i: *Aanden i Naturen*. 1850), og som han allerede havde udtrykt i *Ljikkens Kalosker* (I 21f). Betragtningen af tilværelsen som mirakuløs kan via indledningen til MLE føres tilbage til et brev til Ørsted 20.12.1845: »Alt er Mirakel, Alt er Trolddom i det daglige Liv» (Rubow 85) og videre til KES: »Alt er et Underværk, som vi ikke begribe, men vænnes til og da finde almindeligt. De digtede Eventyr faae deres Overnaturlighed kun ved Kjædens Overbrydning, ved Mangel paa den vise Orden, vi daglig have for Øie i det større, guddommelige Eventyr, hvori vi selv leve» (128) og Imp (slutn.).

Selv dryade-skikkelsen havde A. allerede benyttet i dens danske parallelfigur i *Hyldenero* (II 171ff), samt i *Rosen-Alfen* (I 177f) og *Suppe paa en Pølsebind* (III 19). Hendes skæbne ser Rubow i En Studiebog (1950:58) som en variant af *Den lille Haarfue* (I 67f) og *Gassearten* (I 117f). Herudover kan endelig nævnes, at motivet med den utilfredsstillede længsel minder om *Graniset* (II 41ff).

71.8-9 *Dernede boer Foraarel ... som vil*] jvf. Dagbøger 17.4.1867, Paris: »Træerne udsprungne» (VII 267) og 18.4.: »det var den første varme Dag, Solen brenede, Vinden dog kolda» (ib. 268).

72.6 *Dryaden*] i gr. mytologi skovnymfe, hvis liv ranktes knyttet til det levende træ. – 24-25 *Brasen ... Suder ... Karndser*] ferskvandsflask af karpeslægten. – 34 *Jeanne D'Arc*] se n.t. IV 61.22. – 34-35 *Charlotte Corday*] fr. (1768-93); myrdede under den fr. revolution 13.7.1793 den ledende politiker og journalist Marat; badekarret, da hun mente, han opfundt de revolutionære girondiner til voldsgerninger. – 35 *Henrik den Fjerdes*] fr. konge (1553-(1589)-1610); gav ved Nantes-ediket 1598 huguenotterne nogenlunde religiøs og borgerlig ligestilling mod katolikkerne, efter at de under Bartholomæusnatten 23.-24.8.1572 i forbindelse med hans bryllup med Margrethe af Valois havde været udsat

for et massivt overfald. – **36 Napoleon den Første**] (1769-1821), kejser af Frankrig 1804-14.

73.2-5 Hun saae ... Billedbog] jvf. Dagbøger 31.5.1867, Frankfurt: »Paa Vejen her til mørde jeg mig ved at se Sky-Formationerne der give Idee til et Eventyr« (VII 297). – **25.30 Da kom ... stakkels Mari**] præsten slutter, at Mari er prostitueret, fordi det sted mod tidens tak og tone, at en virkelig dame selv holdt tømmerne, og fordi hun på kert tid er blevet væhavende uden at det skyldes giftermål.

74.10-11 Skyerne ... Lyden] jvf. Dagbøger 27.6.1866, Seubal: »gaaet langs Veien om Bjerget [...] mens jeg gik der kom et svært Tordenvejr, temmeligt nærlænget; siden tog det til; Havbugten blev kulsort, Skyerne hang som Marmorplader« (VII 132). – **14ff. Søl. Det gamle Egertors sidste Drem** (III 51ff). – **22 -festligt**] højtideligt. – **25-26 Alt farer hen ... igen**] sml. »Kommer aldrig igjen« (1868; optaget i Lykke-Peer (SS VI 101)) samt *Vinden fortæller om Valdemar Døde* (III 103ff).

75.2 Marsmarken] Champ de Mars, tidligere eksercerplads, området hvor Eiffeltårnet (bygget 1889) står. – **2-5 et kæmpestor Soliske ... Storhed**] sml. brev til Edvard Collin 7.5.1867 om verdensudstillingens bygning: »jeg finder at Bygmesteren har været mageles heldig [...] Hvert lille Rum er benyttet smukke og godt, der er en Cirkel [ber tegning der minder om en solsikke] med en Have midt i, hver Radije er et Kongerige fra Indien til Danmark« (BEC IV 16). – **10 Militair-Skolen**] inderst Place Fontenoy og Avenue de la Motte Picquet øst for Champ de Mars. – **16 Aladdins Slot**] jvf. Oehl I 197ff. – **18-19 Mesier ... Blodet**] se *Det nye Aarhundrede Musa* (IV 113.32 m. note). – **28-31 Marsmarken ... Hjem**] sml. brev til Edvard Collin 22.4.1867: »Det er som gik man [på udstillingen] om paa et uhyre Bord mellem kolosalt Nips fra alle Lande« (BEC IV 6, jvf. også BFA II 568ff). – **32-33 Karavanserai**] herberg for karavanerejende. – **36 Gustav Vasas**] sv. konge (1496-(1523-)1560). – **37-38 Cottager**] eug.: hytter, små huse. – **38 Kiuker**] pavilloner, lysthus.

76.16-17 Omnibusser] hestekøretøjer som modsat sporvognene ikke kørte på skinner. – **24 babelisk Rige**] ligesom Babylon et mægtigt rige. – **24 et babelisk Tongemuul**] sproglig mangfoldighed som den der iflg. 1.Mos. 11.1-9 opstod ved sprogsprængningen i Babylon.

77.30 Vorherres Urtegård] naturen.

78.15-19 Hvor begynder Paris ... midt inde i Paris] sml. A.s første indtryk af Paris i 1833: »jeg stirrede saa længe efter denne »Byernes By« [...] spurgte saa længe, om vi dog ikke snart var der, at jeg tilslidst opgav at spørge og føer da over selve Boulevarden, før jeg endnu vidste, at jeg havde næset den mægtige Stad« (MLE I 132). – **36-37 Det udgaaede, oprykkede Træ ... kjørt bort**] sml. Dagbøger 16.9.1867: »Den

infernalske Madlugi der trænger fra Kjokenerne under Fortougene de plantede Træer som sætte andengang Blomst for at døe» (VII 349).

79.10 *Karrer*] tojuledede arbejdsvogne. – 14 *Notre-Dame*] Paris' hovedkirke på Île de la Cité. – 14-15 *Vendome-Søjlen*] sejrsmonument for felttogene 1805 på Place Vendôme.

81.10 *Chartreuse*] ureliket, oprindelig fremstillet i det fr. kartusienkloster La grande Chartreuse. – 15 *Gabriolester*] lette tojhuledede enspændervogne med kalesche. – 18 *Blaaly*] fyrværkeri, bengalsk lys. – 23-24 *den kildrende Cancan-Musik ... den skjonne Helene*] A var meget kritisk indstillet overfor den fr. komponist Jacques Offenbach (1819-90), som 1858 havde skrevet *Orphée aux enfers* og 1864 *La belle Hélène*, jvf. fx brev til Edvard Collin, Paris 22.4.1867: »Storhertuginden af Ingolstein er Navnet paa den nyeste Operette med Offenbachs Musik, det er vanændigt baade i Text og Musik, det er ideligt Stumper af *La belle Hélène*, men endnu værre Cancan-Tact med mange Trommers« (BEC IV 6; se også I Spanien 306, BHenriques 67, Dagbøger VI 296, VII 266, 278, VIII 27f). – 29 *Lotusblomst*] *Nymphaea lotus*, ægyptisk åkandeart, som kan blomstre uden rod.

82.1 *æmende*] holdende. – *Karm*] karet. – 2 *galoueide Kudske*] kuske iført libcri boscat med galoner, pyntebånd. – 10 *Magdalenekirken*] Madeleine-kirken på Place de la Madeleine. – 15 *Brüsseler Kniplinger*] særlig fine kniplinger fra Bruxelles. – 32 *det uskyldige Blod ... udgydt*] under den franske revolution 1789ff.

83.7-8 *det Mørkelige ... Viller*] Paris' kloaksystem anlagdes omkring 1860 af ingenieren Eugène Bellegrand (1810-78). – 21 *nascadanserede*] belagt med småsten med asfalt o.l. som bindermiddel. – 29 *Katakomberne*] underjordiske gange med begravelser i væggene hugget ud i klippegrundet. – 36ff. Jvf. Dagbøger 1.7.1861 under rejse fra Fribourg til Bern: »Paa Veien Ideer til en Historie om en Rotte der kritiserer Menneskene« (V 90).

84.14 *yndelige*] yndige.

85.14 *Tarantiden*] *Lycosa tarantula*, sydeuropæisk jagtedderkop, hvis bid munteres at fremkalde hysterisk danseraseri. – 23 *Armidas Tryllehave*] i 16. sang af Tassos Det befriede Jerusalem (1575) besønres ridderne af den Armidas tryllehave og løkkes fra deres pligt til at erobre Jerusalem fra de hedenske saracenere. – 25 *Mabile*] jvf. Dagbøger 14.9.1867: »efter Border kjerte vi i fire Vogne ud til »Mabil«, det var glimrende oplyst, Lampe ved Lampe straalede i det Grønne, Vandene pladskede, en delig Grædepil hældede sine Grens og Maanen skinnede rund og klar paa det Hele [...] Der kom en Deel Tese om os, to dandsede Kankan« (VII 348). – 27 *bacchantisk*] overgiven.

86.11-13 *Havsyrets Huler ... Glas-Dykkerkistiske*] sml. Dagbøger

19.4.1867: »der var en Grotte hvor Lyset faldt ind gjennem Vand hvori svømmende Fiske, Guldfiske, smaae Aal og dumudseende store Fiske, det var som om man var inde i en Dykkerklokke og saae ud« (VII 269).

87.11-12 *En lille Aborre ... Rundryg*] sml. Fodreise: »Aborren var min Adjutant, den er lidt krum i Ryggen« (28). – **23** *Stolszogn*] åben, firhjulet vogn med agestole.

88.10 *Rugbreds-Landet*] Danmark; jvf. Dagbøger 17.4.1867 på udstillingen i Paris: »Var i Aportas Boutik hvor man kan faae Rugbred« (VII 267). – *Klipfisk-Kysten*] Norge. – *Ruslederets Rige*] Rusland; rusleder: redt læder fremstillet af kalveskind ved garvning med pilbark og indgåendet med vellugtende olier; importeredes tidligere fra Rusland. – **10-11** *Eau de Colognens Flodbred*] Rhinen; Cologne: Köln. – **11** *Rosenthaler Østerland*] Persien; rosenolie: æterisk olie fremstillet af Damaskusrosen. – **15** *photographisk*] fotografiet blev opfundet ca. 1840. – **18** *ført*] videre. – **21** *Granatblomst*] blomsten på granatæbletræet, *Granatum punica*.

89.13 *Stev*] som udtryk for det forgængelige (jvf. 1.Mos. 3.19). – **25** *blizende*] vedvarende.